

„JER MI SMO PRIVIDI OVOM SVIJETU“

(Miloš Kordić: *Predvečerje*, Prosveta, Beograd, 2016)

Ovo je sedamnaesta zbirka Kordićevih pjesama, a ako se računaju i poeme i zbirke za djecu – dvadeset i prva. U njegovom plodnom i raznostrukom opusu nalaze se i tri zbirke priča, jedan roman (*Daždenvjak*), monografija o književnoj nagradi Željezare Sisak, knjiga ogleđa i knjiga o Komogovini, pjesnikovom rodnom selu na Baniji (oazi „smrti i junaštva – sa svojim sablasnim neoplakanim jamama, spaljenim crkvama i mogilama bijelih kostura“ (kako je jednom napisala Vesna Parun).

Na koricama *Predvečerja*, „Pejzaž sa crvenim nebom“ Nadežde Petrović, govori više o jedinstvu zbirke (o autorovoj ideji) nego sama zbirka, sačinjena od pedesetak pjesama, povezanih u četiri ciklusa, sa uvodnom i završnom pjesmom. Ipak, kad se odloži knjiga, ostaje utisak o poemi u fragmentima, misleći na neki lajtmotivski lanac ili vezu među pjesmama: i predvečerje, i sumračje, i Itaka kao izgubljeni zavičaj, i sudbina prognanog naroda, i poziv svim *jadnicima* da dođu („Dođite i vi“, 69) – „U ovu... od bilo čijih očiju daleku zavjetrinu sklanjaju (se) jadnici koje malo ko želi da vidi kod sebe.“

S druge strane, zbirka se raščlanjuje za raznolika čitalačka očekivanja: ona doziva stare (zavičajne) riječi ili stanja, seoske poslove i slike, tevsije, bujad, ljeske, polja lana (u njima „orah kao brod“ na pučini njive i zobi, stada, *batine* opanke u livadi pod mrazom, „Sunju, rijeku našu malu“, *škilj* petrolejske lampe, „vertun od glota“, napršnjak (= naprstak), užinu, oskorušu, ili čak seoske dosjetke (kao o onom kovaču, bekriji i ženskarosu); takođe je otvorena za istoriju, tragove sudbine naroda, tragove Biblije ili antičkih mitova.

Međutim, pored zavičajnosti i uspomena u *Predvečerju* nešto drugo prožima sve pjesme: one govore najčešće slikom, metaforom, metonimijom, simbolom; ono što je čulno pretaču u beščulno, realno u nadrealno ili fantastično, prolazno u trajno, tjelesno u bestjelesno. „Umjesto neba u rijeci, meni je Sunja rijeka naša / mala najčešće u nebu /.../ A očiju mojih da nema, kako bi tekla?"; Sunja je „duša sna“ u pjesmi „Na kraju dana“.

Miloš Kordić piše u vječnoj slobodi jezika da iznalazi, da igra, da pjeva i da čara (pjesma „Nasamo“), odavno u tom prosedeu, s tragovima Pope, Lalića, Miljkovića u ranijim zbirkama. Do ove zbirke je zadržao, da tako kažemo, spor ritam, otvoren stih (do pjesme u prozi), što njegovim pjesmama daje velik prostor za imenovanje, pripovijedanje i opisivanje. Moglo bi se reći da je u prepletu tih činilaca, u metafori, simbolu i slici, u mitizaciji svijeta, jezgro njegove lirike.

Predvečerje je zbirka asocijacija, utisaka, simbola, prenesenog smisla, možda zapis jednog trena koji ni pjesnik više ne razumije niti može obnoviti; to su *prizori* („Uz otvoren prozor“: lastavice, prolaznik, škilj lampe, sjećanje na nešto što je i bilo i nije); ili *slike*, „Još uvijek smo kuća bez praga. I prag bez kuće.“ Šta ovo može da znači? Preci prag (= izići iz kuće), a kuća

bez praga, da li znači nemati kud otići, a prag bez kuće – nemati gdje doći? Ali ovo govori-
mo iz svog vidokruga, a ko zna šta je pjesnik htio reći, osim onog što je rekao! Možda je
htio da prepoznamo svoje beznađe i bezizlaznost, a možda i slobodu, odsustvo granica
(pjesma je naslovljena kao „Priča o zobi“).

Osim velikog kruga značenja svake riječi, pjesnik joj daje individualizovana i vrlo često
nejasna ili nova značenja. Čak i kad se radi o tako jednostavnoj riječi kao što je *predvečerje*
(u naslovu knjige), otvara se smisaona gama: i dio dana pred sumrak, i vrijeme večernje
molitve, i vrijeme uoči praznika ili pred neki važan događaj. A jedna pjesma, pri kraju, ima
naslov „U sumračje: Itaka“; u drugoj pjesmi („Priča o jagorčevini“) ima stih: „U predvečerje,
jer i noć samo što nije“; pa u pjesmi „Kameja, slika u kamenu“ (54): „Nedjelja tog predve-
čerja sjenka je svojih / i naših godina koje su sada prošlost...“

U prvoj pjesmi, „Dan, sav zemlja“ (prethodnica prvog ciklusa pjesama), pojavljuje se
slika stare kamene kuće i naopako obješenih stvari o gredice, i imena cvijeća, i pas koji reži
na podmukli grom – koji će udariti i odnijeti nas s olujom; dan je postao zemlja i kamen, a
o crne grede obrnuto obješene stvari nisu „ništa drugo nego mi“. Ovo mi u prvoj pjesmi
zbirke nagovještava da je Kordić pjesnik zajednice, njene sudbine i njenih poslova (poro-
dice, sela, naroda; žetve, branja...). Međutim, vrlo često u *Predvečerju* izranja *ja*, i neki daleki
lirski lik, *dijete*, kojim pjesnik objektivizuje slike ili pravi razmak prema tome svome *ja* (neka
vrsta smisaone distance, koja svoje *ja* izmješta u davno vrijeme, uopštava, možda i otuđu-
je, i identifikuje *bivše ja*: „Samo će u lišču divlje jabuke ostati mirisan trag onoga ko je nekad
davno tu sjedio. / I do neba, grlom našeg djetinjstva, u ranu jesen pjevao.“ (73); takav je i u
pjesmi „Dan sav, zemlja“ i u pjesmi „Nasamo“.

Predvečerje je puno astralnih slika, nadrealnih zamisli, fantazmi, pjesničkih mitova (opštih:
Itaka, Odisej, Prometej, jahači apokalipse) ili ličnih: pjesma o jagorčevini (lanu, zobi), „sjenka
žutog koje ne ostavlja bilo kakav trag“; potom neka „korica hljeba“, rađanje dana („granuo
li je to dan“ – i ovdje diskretno pomjeranje smisla, jer granjiva sunce, a dan osvanjiva), pjev
prvih ptica i polen pčela ili pjesma „Šuštanje, batini opanci u mrazom prekrivenoj travi“ (ho-
danje po mrazom prekrivenoj livadi) – muzika šuštanja, „i kako i sam šuštim, a nisam opanak“.

Više pjesama nose zavičajni motivi (njiva s *lanom*, priča o *zobi*), neposredni, životni de-
talji, koji se redovno prenose u simbolička polja; međutim, ponekad govori izričito, doča-
ravajući atmosferu kućnih, porodičnih radosti i porodične ljubavi („o tome kako smo još
sasvim mali i kako se volimo u tome što žanjemo“, 15), kao neponovljivog iskustva i zado-
voljstva – voljeti se u svemu što se radi! Kordić, opet u tom zavičajnom duhu, u središte
pjesme često postavlja radnje (*razastiranje*, *pletenje*) alatke, predmete (*pletivo*, *užina*, *cjedi-
lo*), radnike (*berače*, *kovače*, *majarice*, *pletilje*). Povodom naslova „Mit o pletenju“ (25) moglo
bi se reći da je knjiga velikim dijelom skup malih mitova (= priča) o biljkama, radnjama,
ljudima, o riječima („Nasamo“, 26), o prolaženju godišnjih doba, o šumi, drveću, cvijeću i
plodovima (jabuka, oskоруša, iva, orah na kraju njive zobi, jagorčevina), o pticama (čaplja,
lasta, gavran), do smisla života i smrti („Tako se teče“, 33). Jabuka koja se nosi na groblje,
drži u ruci, daje djetetu – s neočekivanom poentom, „uberi drugu, nju nosi, uskoro će i tebi
dobro doći“ (35).

Kordić voli prizore sa irealnim slikama i asocijacijama: njiva i more, nebo i Sunja (nikada ne
izostavlja da doda „rijeka naša mala“), i dan, „koji će ionako odnijeti voda“ („Na kraju dana“, 19).

Jedan stih, „Jer mi smo prividi ovom svijetu“ (=mi se priviđamo ovom svijetu, nas nema, a možda i obratno: ovaj svijet je privid), iskaz iz kojeg se roje slike ili stav koji sadrži neko racionalno objašnjenje, potvrdu iracionalno-irealnog! U pjesmi „Idem putem“ (39), „uhvaćen jutrom koje mi je satana označio kao ono koje samo meni pripada“ – satana (svojim očima) određuje uvir te vječne rijeke (kao u „Himni vekova“ Vojislava Ilića). Ili u pjesmi „Jednostavno“ (44), kao neko paperje sjećanja, utisaka, veza između jaja na oko, razbijenog prozora, zemljača, jutarnje tišine ili muzike „što se kao nož kroz meso jabuke čuje“ (14). Pjesnik ono što je razdvojeno povezuje i što je povezano raščlanjuje u slike.

Ponekad čitaoca iznenadi u nizu hermetičkih slika i simbola seoski humor, kao u „Baladi o devetorici kovača“, od kojih je deveti „bio bekrija i ženskaroš, / pa su nama, djeci, govorili da nas jebao onaj / ko nas je pravio, tako nepoklepane i zarđale“; naiđe i neka vrsta anegdotosko-aforističkih iskaza: „Baciš li je – izgubićeš, ne baciš li je – / možda ćeš dobiti, govorio je pokojni otac“ („Kocka“, 57).

Jedno od središta knjige su apokaliptične priče o nepostojanju ili stradanju: ostaje „samo kamen u očima / I grla naša da nas pjevaju, pjevaju, pjevaju“; taj *kamen u očima, kamene oči naših očeva* („Udolja su puna nas...“, 50, 51); „možda se sjaj koji će ostati bez nas, / kad ne budemo smjeli da se vratimo u kamene / oči svojih očeva, neće zvati našom smrću“; *oni koji su nas otjerali* (52) ne mogu da oberu granu, „Hiljadu godina, hiljadu grobova i još toliko da je ledenih vjetrova, ništa ih neće spasiti“; „Rana je od kamena / ne kopni“ (53); „Kameja, slika u kamenu“ (54), u kojoj se lede čuda... „Dani će biti pokojni, stabla maslina samo skeleti / nečijeg bivšeg zdravlja... A ni dva-tri dana jahanja odavde i sad teku rijeke / krvi, dime se razoreni zidovi, spaljena trava / gore ruke, noge, gori vrijeme, svjetlo: to mačje oči gore!“ („O konjima koji će – letjeće“, 58)

Na Kordićeve teme ili stavove utiču pjesnikove godine (1944). „Uprkos svemu – volim tu starost“, veli na jednom mjestu (60), a na drugom (62): „Olujno vrijeme je, svu noć, a prozori nam otvoreni; motiv moje posljednje tajne večere (a nešto zasebno o tome kako neću još dugo“ (65) – pjesma „U ranu jesen“ (73) melanholični je ditiramb sjećanja na sve što je prošlo: „Pune su nam riječi bile neuhvatljivih glasova o ranoj jeseni. Radosti, mogli smo da joj kažemo, uskoro ćeš i ti postati pepeo u svemu što smo i bez tebe željeli... Samo će u lišću divlje jabuke ostati mirisan trag onoga ko je nekad davno tu sjedio. I do grla našeg djetinjstva, u ranu jesen pjevao.“

Predvečerje je nevesela knjiga o prolaznosti, našoj, o prolaznosti zavičaja, naroda, generacija, raspoloženja, godišnjih doba, bilja, ptica... Ali to je i knjiga ditirampskih slika zavičajnih prostora. Možda upravo usljed takvog tona neodoljivo odlazi u melanholiju, u priču ili osjećanje o promjenljivosti i konačnosti našeg *ja/mi*. Na pjesniku je da sačuva, „za daleko neko pokoljenje“, tragove i jednog i drugog (i *ja* i *mi*)! Neće biti slučajno što se u Kordićevim pjesmama nalazi „dijete... čuva ovce“ („Priča o jagorčevini“) i pjeva („U ranu jesen“), prizivajući prošlost iz budućnosti (moglo bi se reći i budućnost iz prošlosti).